

AGANTA BURİNA BURİNATA ROMANINA DEĞERLER AKTARIMI BAĞLAMINDA BİR BAKIŞ*

Nazlı CİHAN**

ÖZET

Bu çalışmada, Halikarnas Balıkçısı'nın, yapıtlarında önemli bir yer tutan denizi ve deniz insanlarını birbirlerinden kopamayan bir ilişki üzerinden ele aldığı romanlarından biri olan "Aganta Burina Burinata" da yoğun bir kültürel birikimin ve bu kültürel birikimi oluşturan değerlerin eğitsel boyutu üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Halikarnas Balıkçısı'nın "Aganta Burina Burinata" adlı romanı, 'Değerler Aktarımı' bağlamında çözümlenerek hangi değerlerin aktarıldığı ve bu değerlerin metinde nasıl yer aldığı, değerlerin saptanmasında esas oluşturan Temel Yaşam Deneyim Alanları modelinin sunduğu çerçeveye göre belirlenecek ve yorumlanacaktır. "Aganta Burina Burinata", Milli Eğitim Bakanlığı tarafından liselerde okutulmak üzere önerilen "100 Temel Eser" yer almakta, böylece yazınsal niteliğinin yanı sıra eğitsel bir boyut da barındırmaktadır. Derslerde kullanılan yazınsal metinlerin, kuşkusuz öğrencilerin iletişim yetilerini geliştirici bir işlevi vardır. Estetik duyarlılığın kazandırılmasında önemli bir rol oynayan yazınsal metinler, öğrencilerde okuma zevkinin gelişimine, yazılı ve sözlü anlatım yetilerinin pekişmesine katkı sağladığı kadar okuyucunun kişilik yapısını geliştiren kültürel birikimin de bir yansımasıdır.

Anahtar Kelimeler: Halikarnas Balıkçısı, Aganta Burina Burinata; Edebiyat Öğretimi, 100 Temel Eser, Değerler Aktarımı

ABSTRACT

In this study, the pedagogical aspect of the values composing the cultural richness in "Aganta Burina Burinata", where the Fisherman of Halicarnassus treats of sea and seamen themes co-occurring in a mutual relationship, is emphasized. In this study, the novel "Aganta Burina Burinata" written by the Fisherman of Halicarnassus (in Turkish: Halikarnas Balıkçısı) is examined within the context of "values transfer system"; i.e. based on the model of "topic aspects of basic life experiences", it aims to determine and interpret the values to be transmitted and their way of featuring in the present text. Thus, "Aganta Burina Burinata", recommended by the Ministry of Education as one of the "100 Essential Work" for students, contains an educational dimension in addition to its literary aspect. Literary texts used in language classrooms undoubtedly assume a central role in developing communicative competence of students. Alongside their contribution to consolidate writing-reading skills, aesthetic awareness and reading pleasure, they can also be considered as a reflection of reader's cultural baggage assisting in her/his personal development.

Key Words: The Fisherman of Halicarnassus, Aganta Burina Burinata, Literature Teaching, 100 Essential Works, Values Transfer

* Bu çalışma, 31 Ekim-02 Kasım 2013 tarihlerinde gerçekleşen Ulusal Halikarnas Balıkçısı Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr., İstanbul Üniversitesi.

GİRİŞ

Gerek ilköğretim kademesindeki Türkçe derslerinde gerekse ortaöğretim kademesindeki Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde kullanılan başat ders malzemesi ders kitabıdır, başka bir ifadeyle ders kitaplarında yer alan metinlerdir. Öğretici metinlerin ve yoğunlukla yazınsal metinlerin yer aldığı ders kitaplarının dışında, derslerde okutulmak üzere, öğrencilere yazınsal yapıtlara karşı duyarlık kazandırmak, iletişim yetilerini geliştirmek ve okuma alışkanlığını pekiştirmek amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öykü kitapları ve romanlar da önerilmektedir. Yazınsal yapıtların derslerde kullanılmasının okuma alışkanlığının pekişmesi, okuma yetisinin gelişmesi gibi öğrenciler için sağlayacağı işlevsel yararların yanı sıra eğitsel bir boyutu da söz konusudur. Sever, bir dilin yetkin kullanımlarının yazınsal metinlerde görüldüğünü belirtmektedir (Sever, 2002). Öyleyse bir dilin yetkin kullanımlarının taşıyıcısı olarak her yazınsal metin belli bir dünya görüşünü ve değerler toplamını da içermektedir. Bu yaklaşıma göre Milli Eğitim Bakanlığı tarafından liseler için önerilen “100 Temel Eser” arasında yer alan Halikarnas Balıkçısı’nın “Aganta Burina Burinata” adlı yapıtı da yazınsal niteliğinin yanı sıra eğitsel bir boyut barındırdığını söylemek mümkündür. Buradan yola çıkarak bu çalışmada, denizi ve deniz insanlarını birbirlerinden kopamayan bir ilişki üzerinden ele alan “Aganta Burina Burinata” adlı romanda yoğun bir kültürel birikimin ve bu kültürel birikimi oluşturan değerlerin yer aldığı göz önünde bulundurularak bütün bunlar eğitsel bir bakış açısıyla ele alınmaya çalışılacaktır.

EDEBİYAT ÖĞRETİMİ

Ülkemizdeki okuma alışkanlığı üzerine yapılan araştırmaların sonuçlarına bakıldığında, karşımıza oldukça sorunlu bir tablo çıkmaktadır. Bu olumsuz tablonun giderilmesi için bugüne kadar çeşitli adımlar atılmış olsa da okuma alışkanlığı konusunda arzu edilen noktaya gelindiğini söylemek olanaklı değildir. Kuşkusuz Türkiye’nin okuma alışkanlığı gerçeği, kültür politikasıyla yakından ilgilidir ve sorunun temel kaynağının genelde eğitim sisteminde, özelde de edebiyat derslerinde olduğu herkesçe kabul edilen, yaygın bir ortak görüştür. Uzun vadeli bir köklü ve kalıcı toplumsal dönüşüme yapacağı katkının yadsınamayacağı kitap okuma alışkanlığının, temel dayanağını edebiyat ve dil öğretiminde bulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 2002 yılında Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneğinin düzenlediği ve alanda yaşanan sorunların saptanmaya çalışıldığı “Nasıl Bir Edebiyat Eğitimi” başlıklı çalıştay, edebiyat eğitiminde köklü değişimlere gidilmesinin gerekli olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Çalıştay aynı zamanda edebiyat öğretiminin ülkemizdeki durumunu ve önemini kavrama konusunda aydınlatıcı olmuştur (Adalı ve ark., 2002).

Edebiyatın insan yaşamına neler katabileceği üzerine pek çok şey söylenebilir. Yazınsal metinlerin neden bu kadar önemli olduğu sorusuna da birçok yanıt verilebilir. Jasova’ya göre, yazınsal metinlerin estetik ve duygusal işlevleri bulunmaktadır, öğrencilerin iletişim yetilerini geliştirmede önemli yer tutarlar, onlara, okumaya karşı ilgilerini teşvik eden, sözlü ve yazılı ifadeyi etkinleştiren konulara ilişkin geniş bir yelpaze sunarlar (Jasova, 2009). Yazınsal metin okumanın yalnızca dilsel değil sosyodilbilimsel, sosyokültürel ve kültürlerarası işlevleri de bulunmaktadır. Bütün bunların yanı sıra yazınsal metinler, özgün ve kalıcı bir değer taşımaktadır. Yazınsal metinlerin derslerde neden kullanılması gerektiğine dair kısaca şunlar söylenebilir:

Yazınsal metinlerin iletişimsel işlevleri vardır. Eserin okur ile veya okurun eser ile kurduğu ilişkiyi tanımlarken Dilidüzgün, edebiyatın her şeyden önce, okurlarıyla söyleşide bulunan bir iletişim aracı olduğunu ve her yazarın yapıtıyla, hedef kitlesine bir şey anlatma çabasında olduğunu belirtmektedir (Dilidüzgün, 2005). Diğer bir deyişle yazar, yapıtı üzerinden okurlara bir ileti göndererek onlara, kendi yorumlarını oluşturabilecekleri ve buradan yola çıkarak düşüncelerini tartışabilecekleri bir zemin sunmaktadır. Bu yönüyle edebiyat, öğrencilerin iletişim yetilerini derinleştirir, dilbilimsel, sosyodilbilimsel, pragmatik ve kültürel yetilerinin gelişimine katkıda bulunur, bunun karşılığında öğrenenden yorum ve tepkiler talep eder. Her okuyucu kendi deneyimleri ve dünya görüşü doğrultusunda bir yoruma vardığından derslerde kullanılan yazınsal yapıtlar, öğrenciler arasındaki düşünce farklılıklarına yer vererek öğrenciler arasında etkileşim sağlar ve sözlü ve yazılı beceri bağlamında öğrencilerin kendilerini ifade etme sürecinde dil bilincini yükseltir. İkinci olarak yazınsal metinlerin biçimlendirici işlevlerinden yani kişilik gelişimindeki rolünden söz edilebilir. Edebiyat, kişiye değerler, yaratıcılık ve hayal gücü, kısacası kişilik kazandırır. Okuma alışkanlığı ve edebiyat sevgisini geliştirir. Yazınsal metinlerin biçimlendirici özelliklerinin önemli bir parçasını da bilişsel işlev tamamlamaktadır. Burada kastedilen, edebiyatın bilginin kaynağı ve aktarıcısı olarak bilgiyi paylaşan, hayatı anlatan ve toplumun eğitim ve kültür düzeyini yükselten yönleridir. Yazınsal metinler dilin zenginliğinin ve güzelliğinin farkına vardırması bakımından estetik bir işlevi de yerine getirmektedir. Buradan yola çıkarak edebiyatın, çoğunlukla gündelik iletişimde kendini gösteren anadilin üslup boyutunu ortaya koyduğunu ve farklı üsluplar, metin türleri ve zorluk düzeylerine göre özgün metinler sunarken aynı zamanda sözcük dağarcığını ve dilbilgisini zenginleştirdiğini, sağlaştırdığını söylemek mümkündür. Dil ve edebiyat aynı zamanda kişilerin toplumsallaşmasına olduğu kadar toplumun da insancillaşmasına aracılık eder, kültürlerarası bilgiyi ve farklı kültürler arasındaki ilişkileri kapsar. Böylece kültürel farklılıklara karşı duyarlılık geliştirir ve kültürel bir işlevi yerine getirir. Son olarak yazınsal metinlerin rahatlatma, dinlenme ve eğlenme aracı olarak yerine getirdikleri işlevin de göz ardı edilmemesi gerekir. Buradan yola çıkarak edebiyatın dil derslerindeki işlevini üç ana grupta toplamak mümkündür:

İçerik Bakımından İşlevler: Ders kitapları, öğrencilere öncelikli olarak bilgi sunar. Yazınsal yapıtlar ise öğrencilere “kurgulanmış” bir dünya sunarak farklı kimlikler önerir. Ayrıca yazınsal yapıtlar, ders kitaplarından daha ilginç ve sürükleyicidir, okumanın sürdürülmesini motive eder ve çeşitli tartışma konuları sunar. Yazınsal yapıtlar öğrencilerin hayal gücünü ve psikolojik algılama yetisini geliştirir. Öğrencilerin dil düzeylerine ve ilgi alanlarına uygun, doğru yazınsal metinler seçildiğinde, öğrenciler okumaktan sıkılmadığı gibi okuma eylemi büyük bir ilgi ve zevkle gerçekleşir. Dilidüzgün, yazınsal yapıtın bir iletişim nesnesi olduğunu söylerken hedef kitlesinin ilgilerini temsil edebildiği oranda onlara yaklaşabileceğinin ve bir tartışma ortamının sağlanabileceğinin altını çizmektedir (Dilidüzgün, 2005).

Dilsel İşlevler: Yazınsal yapıtlar, örneğin gazete haberlerine veya popüler bilim yazılarına kıyasla daha yüksek bir dil düzeyine ve daha güçlü bir kurgusal yapıya sahiptir. Soyut kavramların ve ders kitaplarındaki öğretici metinlerde bulunmayan önemli sözcük dağarcığı alanlarının yer aldığı yazınsal metinlerde, öğrenciler gerçek dünyaya ait gerçek bir dille karşılaşır.

Yöntemsel-Didaktik İşlevler: Yazınsal metinler, ders kitaplarında yer alan öğretici metinler gibi yapma metinler değildir yani özgündür ve günlük iletişim durumlarını en iyi şekilde yansıtan metinlerdir.

EDEBİYAT DERSLERİNİN DEĞERLERLE İLİŞKİSİ

Edebiyat derslerinin değerler aktarımı ile olan ilişkisini daha iyi anlayabilmek için öncelikle eğitim sisteminin ve okulun bu konudaki rolüne ve işlevine değinmek gerekir.

Toplum ve toplumun alt grupları için eğitim sisteminin vazgeçilmez bir anlamı vardır, çünkü öğrencilerin okulda öğrendikleri veya öğrenmedikleri her şey, ait oldukları toplumun sürekliliğini büyük ölçüde etkilemektedir. Toplumsal açıdan eğitim sisteminin öncelikli görevi, toplumun varlığını ve kültürünü koruyarak gelecek nesillere aktarılmasını güvence altına almaktır. Bunun sağlanabilmesi için gelecek nesillerin hem bilgi ve beceriyle hem de ahlakî değer yargılarıyla donatılmış olması gerekmektedir. Eğitim, bu yönüyle siyasi ve ideolojik bir nitelik de taşır. Sander, konuyla ilgili olarak okullarda eğitim yoluyla aktarılan değerler ve normları kastederek, “ince mesaj”lardan söz eder (Sander, 2000).

Bireyler okulda davranış ilkelerini ve sosyal normları edinmeyi ve bunlara göre davranış geliştirmeyi öğrenmektedirler. Giesecke, değerlerin durup dururken ortaya çıkmadığını, her sosyal yapılanmanın kendine ait önemli değerlerini, kurallar koyarak koruduğunu söylerken aslında değerler eğitiminin siyasi yönüne işaret etmektedir (Giesecke, 2004).

Öyleyse eğitim, yalnızca akılcı bilginin ve teknik becerinin geliştirildiği bir alan değil aynı zamanda kültürel değerlerin, ahlakî tutum ve davranışların aktarıldığı bir araç olarak da karşımıza çıkmaktadır.

“Değerler” dünyayı algılayışımız ve ona nüfuz etme güdümüz için temel, varoluşsal bir güç kaynağıdır. Höhler’e göre kendimizi toplum içerisinde konumlandırmamız da değerlerle olanaklıdır (Höhler, 1994). Kültürün belkemiğini oluşturan değerler sistemi, insanlar arası iletişimi sağlar ve aynı zamanda da keyfî uygulamalardan ve davranışlardan korur. Ayrıca bir arada yaşayan ve üreten insanların tarihsel bilinçlerini güvence altına alır. Buradan hareketle, eğitimi değerlerle ortak paydada buluşturan noktada, aktarım sürecini belirleyen yapılar olarak eğitim sistemlerinin ve bunu yerine getiren kurumlar olarak da okulların durduğu söylenebilir. Kısaca belirtecek olursak, hangi değerlerle donatılmış insan tipinin yetiştirileceği, eğitim sistemi tarafından belirlenir ve bu amacı karşılayacak doğrultuda eğitim programları ve ders kitapları hazırlanır. Öyleyse ders kitaplarında yer alacak metinler veya derslerde okutulacak ders kitabı dışındaki metinler veyahut yazınsal yapıtlar da elbette eğitim programlarında ifade edilen amaçları karşılamak üzere seçilmelidir.

Neredeyse bütün derslerde konular kaçınılmaz olarak değerlere ve kurallara yani daha iyi ve daha doğru bir yaşamın peşine düşen sorulara değmektedir ama şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki konuların en fazla değerlerle temas ettiği ve sorgulamaların en sık yapıldığı ders, Edebiyat dersidir ya da öyle olmalıdır.

Her edebiyat öğretimi süreci, aynı zamanda belli bir dünya görüşünün ve değerlerin aktarıldığı bir süreçtir. Edebiyat derslerinin kapsadığı dil, düşünce ve kültür bağlantısı, bunun temel gerekçesidir (Aksan, 2000). Her dil belli bir dünya görüşünün taşıyıcılığını yapar, çünkü yukarıda da değinildiği gibi dilin en belirgin özellikleriyle yansıdığı yazınsal metinler, toplum yapısına ve kültürüne dair önemli ipuçları barındırır.

AGANTA BURİNA BURİNATA ROMANINDA DEĞERLER

Bilindiği gibi Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2004'te orta öğretim öğrencileri için açıkladığı **100 Temel Eser** genelgesiyle *okuma alışkanlığı* ve *dil, duygu ve düşünce zenginliği kazandırmak* amaçlarına yönelik olarak bir uygulama başlatılmıştır (<http://www.meb.gov.tr/>). Öğrencilere, hem Türk Dili ve Edebiyatı dersi programıyla ilişkilendirilerek okutulması hem de boş zamanlarını değerlendirmek üzere öncelikle başvurabilecekleri kaynak eserler olarak tavsiye edilmesi için derlenmiş bu yapıtlar, “Türk Edebiyatı” ve “Dünya Edebiyatı” başlıkları altında toplanmış, tartışma konusu olmaması için “Türk Edebiyatı” başlığı altında, yaşayan yazarların eserlerine yer verilmemiştir. “100 Temel Eser” genelgesinin belirlediği “okuma alışkanlığı kazandırmak” amacının ve işlevinin ne ölçüde gerçekleştiğini ortaya koymak üzere Çocuk Vakfının 2009 yılında birçok başka kuruluşla ortaklaşa hazırladığı raporda, genelgenin amacının ve işlevinin, başlatılan uygulamayla örtüşmediği ortaya konulmuştur. Ülke ölçekli orta öğretim öğrencilerinin okuyacağı kitapların zorunlu 100 kitapla sınırlandırılmış olması, uygulamaya dair herhangi bir yöntem önerilmemesi ve Edebiyat dersinin programı ile ilişkisinin kurulmamış olması, uygulamanın temel açmazları olarak ifade edilmiştir. Ayrıca eserlerin kim tarafından hangi ölçütlere göre seçildiği sorusunun yanıt bulmaması ve çeviri eserlerin ciddi tahrifatlara uğramış olması da önemli bir eksiklik ve sorun olarak tespit edilmiştir (www.cocukvakfi.org.tr).

Her ne kadar bir çok haklı eleştiriye maruz kalsa da ve her ne kadar M.E.B.'in ağ sayfasında yer alan eserlerin tanıtımında Halikarnas Balıkcısı, romanın yazarı değil romanın adı olarak, Aganta Burina Burinata da romanın yazarı olarak gösterilmiş olsa da, Halikarnas Balıkcısı'nın en önemli romanlarından birinin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından liseler için önerilen “100 Temel Eser” arasında yer almasına kuşkusuz hiç kimse itiraz etmeyecektir. Yukarıda bir ayrıntı olarak anılan ve uyarılar sonucu düzeltilen bu hata, basit bir maddi hata olmanın ötesinde, eser listesinin ne kadar özensizce hazırlandığını da gözler önüne sermektedir.

Görsel 1: Millî Eğitim Bakanlığı ağ sayfasından eser tanıtım bilgileri (www.sol.org.tr)

Sevgili Öğrenciler;

Şu anda **Aganta Burina BURİNATA** ve **Halikarnas Balıkçısı** isimli eserle ilgili tanıtıcı bir bölüm dinlemektesiniz.

Severek okuduğunuz bu esere (Halikarnas Balıkçısı) ait değerlendirme bölümü yan tarafta yer almaktadır.

Görsel 2: Milli Eğitim Bakanlığı ağ sayfasından eser tanıtım bilgileri (www.sol.org.tr)

Türk edebiyatına, sayısız değerli eserle katkıda bulunduğu halde şimdiye dek hiç bir Türkçe ders kitabında yer verilmeyen Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın nam-ı diğer Halikarnas Balıkçısı'nın en azından bir romanının okullarda genç okurlarla buluşması, son derece önemli ve sevindirici bir durumdur. Daha da önemlisi, böylece "Aganta Burina Burinata" adlı romanın yazınsal niteliğine, gerek edebiyat öğretimi gerekse değerler aktarımı bağlamında eğitsel bir boyut da eklenmiştir. Bu çalışmada da roman üzerinden aktarılan ve eğitsel boyutu oluşturan değerler saptanmaya çalışılacaktır. "Aganta Burina Burinata", Halikarnas Balıkçısı'nın diğer yapıtlarında olduğu gibi Anadolu kültür mozaiğinin birçok özelliğini içinde barındıran bir yapıttır. Bu yönüyle, bir kültürün temel yapı taşlarını oluşturan değerleri yansıtan ve derin yapısında işleyen bu yapıt, değerler aktarımı yaklaşımını merkeze alan okumaya uygun bir metindir.

Bir metnin hangi değerleri içerdiğini belirlemek için geliştirilmiş belirli bir kuramdan ne yazık ki söz edemiyoruz. Bu alanda yapılan çalışmalar için ancak belirli yaklaşımlar önerilebilir. Örneğin Penning'in yaklaşımına göre değerler, belirli konu alanlarına göre belirlenebilir (Penning, 1995) :

Tablo 1: Penning'e göre "Değerler" in Belirlendiği Konu Alanları

Konu Alanı 1	Ülke ve İnsanlar
Konu Alanı 2	Günlük Yaşam ve Toplumsal Yaşam
Konu Alanı 3	Kitle İletişim Araçları
Konu Alanı 4	Eğitim ve Bilim
Konu Alanı 5	Ekonomi ve Teknik
Konu Alanı 6	Devlet ve Politika
Konu Alanı 7	Tarih
Konu Alanı 8	Kültür

Neuner ise böyle bir çalışma için “Temel Yaşam Deneyimleri Alanları” modelini önermektedir. Bu modelde değerler, insanoğlunun var oluşunu tanımlayan ve tüm yaşam alanlarına genişleyen bir yelpazeye yayılmakta ve bu farklı alanlarda ortaya çıkan durum ve olaylara göre belirlenmektedir (Neuner,1994):

Tablo 2: Neuner’e göre “Değerler”in Belirlendiği Temel Yaşam Deneyimleri Alanları

<i>Doğum ve ölüm</i>
<i>Kişisel kimlik (“ben” / varlık / kişisel özellikler)</i>
<i>Aile ilişkileri (akrabalık bağları-özel hayat: “biz” / benzerlik ilişkileri / aidiyet)</i>
<i>Büyük ölçekli politik topluluk (sosyal sınıf / “biz”)</i>
<i>İkili ilişkiler (arkadaşlık / aşk : cinsiyetler arası ilişki)”</i>
<i>Yaşam alanı (uzamsal)</i>
<i>Çevre koşulları (fiziksel koşullar/ çevreyle olan ilişkiler)</i>
<i>Çalışma hayatı (varlığını güvence altına alma)</i>
<i>Eğitim-öğretim</i>
<i>Boş zaman/ dinlenme/ sanat (maddi kaygıları olmayan uğraşlar, eğlence)</i>
<i>Temel ihtiyaçlar/ tüketim</i>
<i>Trafığe katılım / hareketlilik (uzay ile ilgili deneyim)</i>
<i>İletişim (işaret sistemlerini kullanma / medya)</i>
<i>Sağlık önlemleri (sağlık-hastalık-temizlik)</i>
<i>Norm ve değer yargıları ile ilgili deneyim (etik/din/duyu sistemleri)</i>
<i>Tarih deneyimi (zaman ile ilgili deneyim)</i>
<i>Zihinsel ve ruhsal alanlarla ilgili deneyimler (gerçeklikle kurulan ilişki/ hayal gücü/hafıza/ anılar/kendini yansıtırma/duygusallık vs.)</i>

Yazınsal metinlerin barındırdığı değerleri saptamak için uygulanacak yöntemlerden biri de metin içerisinde geçen ve “değer” kavramı ile bağdaştırılan belirli sözcüklere, bunların ifade ettiği anlamlara, bağlamlara başvurmak olabilir. Diğer bir yöntem ise yazınsal metin üzerinden okura gönderilen iletiler yoluyla değerlere ulaşmaktır. Burada da metindeki kişiler, mekânlar, kişilerin birbirleri ile olan ilişkileri, duygular, kısaca durum ve olaylar ışığında bir değerlendirme söz konusu olur. Bu çalışmada Aganta Burina Burinata için Neuner’in “Temel Yaşam Deneyimleri Alanları” modeline ve yapıtın içerdiği iletilere göre yani romanın geneline yayılan bir bakış açısıyla olaylar ve durumlar üzerinden bir saptama yapılmaya çalışılmıştır. Ancak zaman zaman sözcük ve kavramlar da bu değerlere ulaşmada yol gösterici olmuştur.

Aganta Burina Burinata romanı doğası, denizi ve deniz insanlarıyla Halikarnas Balıkcısı’nın yapıtlarının genel özelliklerini yansıtmaktadır. Küçük yaşta başlayan deniz tutkusunun anlatıldığı romanda, insanın doğayla, insanın denizle, insanın toplumla, insanın insanla ve insanın kendisiyle olan ilişkilerinde ortaya çıkan yaklaşımları, davranışları, öncelikleri, tercihleri ve kararları, denize bağlı olarak güzelliğe, özgürlüğe, başkaldırıya, arayışa, kayıplara, bunalımlara ve korkulara dönüşmektedir. Bu özelliğiyle roman, Anadolu uygarlığına ve Anadolu insanına özgü yoğun ve güçlü kültürel öğeler içermektedir. Kültürel öğeler ve özellikler, büyük ölçüde o kültüre ait değerleri barındırmakta, bunlar roman kahramanları ve olay örgüsü üzerinden okura aktarılmaktadır.

Romanda kişilerden olaylara, yaşantılardan duygulara kadar, hatta karşıtını oluşturanlar bile, bütün unsurlar hem kavramsal olarak hem de varoluşsal bir neden-sonuç ilişkisi üzerinden “deniz”e, oradan da birbirine bağlanmaktadır. Bu bağlanma hali o denli iç içe geçmiş ve güçlüdür ki deniz olmasa kişiler olmayacak, kişiler olmasa olaylar meydana gelmeyecek, olaylar meydana gelmese bir yaşamdan söz edilemeyecek, yaşam olmasa hiç kimse bir şey hissetmeyecek adeta; denizin karşıtı kara/ toprak bile anlamını yitirecek. Öyleyse Halikarnas Balıkçısı okura deniz ile salt doğa sevgisini değil ondan öte bir şeyler anlatmak istiyor olmalı (Halikarnas Balıkçısı, 2012).

Deniz, duygular boyutunda ele alınacak olursa tutku, vazgeçiş, başkaldırı ve cesaret gibi son derece güçlü duyguları temsil etmektedir. Bu güçlü duygular, olaylar ve durumlarla birlikte incelendiğinde şunları söyleyebiliriz: Çocukluğundan beri denizci olmak isteyen Mahmut’un bu hayaline eninde sonunda kavuştuktan sonra kara yaşamına dönmesi, her ne kadar karşıtlık gibi görünsün de sarmal bir bütünlüğe işaret etmektedir. Oğullarının, bir denizci olarak kendisinin yaşadığı sıkıntıları çekmemesi için babasının ve denize verilen sayısız kurbanlardan biri olmaması için de annesinin karşı çıkışlarına rağmen onlara adeta başkaldırarak denizci olan Mahmut, hayallerin, istendiği zaman bütün engelleri aşarak gerçekleştirilebilir olduğunu gösterir. Daha sonra bir yetişkin olarak çocukluk hayalini geride bırakarak kara yaşamına göç eder yani bütün yaşamını belirleyen tutkusunu alt eder ve ondan vazgeçer. Sevdiği halde yaşam alanını köklü bir biçimde değiştirdiği ve yeni, hiç aşına olmadığı bir yaşam biçimini benimsemeye çalıştığı için buna rahatlıkla göç demek mümkündür. Son derece cesur bir karar vermiştir aslında ve bunu yine başkaldırarak yapmıştır, bu kez kendine, kendi tutkusuna karşı başkaldırmıştır. Mahmut’un hayatındaki bu keskin kararlar, hayallerin hem gerçekleştirilebilir olduğunu ama aynı zamanda da her zaman gerçek dünyayla örtüşmediğini göstermesi açısından oldukça önemlidir ve romanın gerçek hayata göndermesi olarak okunabilir. **Kararlılık** ve **cesaret** böylece birer değer niteliği kazanmaktadır. Burada, ne kadar belirleyici ve haz verici olursa olsun tutkuların vazgeçilmez olmadığını, yerine her zaman başka bir şeylerin konulabileceğine, yeni bir başlangıca dair bir **iyimserlik** ifade edilmektedir. Zorunlu olsa bile her vazgeçişin ve her kabullenişin de aslında kendi kararımız olduğunu, kararların hayatın şartlarına göre değişkenlik gösterebileceğini anlatan bir **gerçekçilik** de aynı zamanda. Bu örnekler, Neuner’in “Temel Yaşam Deneyimleri Alanları” olarak belirlemiş olduğu *Kişisel Kimlik, Aile İlişkileri, Yaşam Alanı* ve son olarak da *Çalışma Koşulları* başlıklarını karşılamaktadır.

Benzer bir vazgeçiş ve kabulleniş yani yeniden başlangıcı Mahmut, hayatına giren kadınlar konusunda da yaşar. Bu kadınlar da Fatma doğrudan, Ayşe ise dolaylı bir biçimde denize bağlanmaktadır. Fatma ve Ayşe de, hem dış görüntüleriyle (sarışın/esmer) hem de kişilikleriyle (biri alabildiğine özgürken diğerinin ailesine bu derece bağlı oluşu) karşıt unsurlarmış gibi görünseler de, iyi ve kötü gibi iki ucu temsil etmekten çok, birbirlerinde olmayan özellikleri tamamlar nitelikler taşımaktadırlar. Fatma, Mahmut’un ilk aşkıdır ve kavuşamadıkları için hep hayal olarak kalır. Ayşe ise Mahmut’un karısıdır ve somut varlığıyla onun hayatında bir gerçektir. Mahmut hayali için belki de yeterince mücadele etmediğinden bir kez daha hayatın ona sunduğu gerçekleri kabullenmiştir. Fatma’nın özgürlük tutkusu **bağımsızlığı** ifade ederken, Ayşe’nin sahip olduğu her şeye sıkı sıkıya bağlı olması, **sadakati** temsil etmektedir Mahmut’un iki kadın arasında yaşadığı duygusal gelişmeler, insanoğlunun duygusal karmaşıklığına işaret etmekte ve değerlerin belirlenmesinde

dayanak oluşturan Temel Yaşam Deneyimleri Alanları içerisinde İkili İlişkiler başlığını karşılamaktadır. Ancak romanda bu duygusal karmaşıklık ve kararsızlık, romanın başkahramanına dramatize edilmeden, yalın ve son derece doğal bir biçimde yaşatılmaktadır. Bu durum, Mahmut'un yaşadığı ikilemin bir zaaf değil, doğal ve insana özgü bir özellik olduğunu göstermesi ve yazarın insancıl yaklaşımına işaret etmesi açısından önemlidir. Burada ele alınan “varlık” sorunu, Neuner'in belirlediği *Kişisel Kimlik* başlığı ile ilgilidir. Görüldüğü gibi romandaki kişiler, özellikle de romanın başkişileri, karakterlerinin ele verdiği veya olaylar ve durumlar karşısındaki tutum, davranış, karar ve tercihlerinde açığa çıkan bir takım değerleri temsil etmektedir.

Yazınsal yapıtın, romandaki kişilerin, iyi yönleriyle, zaaflarıyla, doğru veya yanlış kararlarıyla, adeta gerçek dünyadaki hayatlarına ara verip bir süreliğine romanda yaşamışçasına bir duygu uyandırması, özellikle genç okurların onlarla aynı duyguları paylaşmalarında oldukça etkilidir. Bu paralellik okuyucu tarafında yer alan gençlerin kendilerini romandaki kişilerle özdeşleştirmelerine veya en azından onları kendi çevrelerindeki bir kişiye benzetmelerine olanak tanımaktadır. Bir çeşit kimlik kazanma yöntemi diyebileceğimiz bu yaklaşımla, eserdeki kişilerin dilinden yararlanarak okuyucuya kendi kimliğini ve değerlerini saptama olanağı tanınır. Yazınsal yapıtla okur arasında gerçekleşen iletişimde bu diyalog, şayet okuyucuyu, kurmacanın gerçeğini kendi gerçeği gibi algılasa gerçekleşebilir. Böylelikle bu kimlik ve değer saptama tüm romanın ana izleği olarak ortaya çıkar. Aytekin'e göre kimlik saptama yoluyla, okuyucu eser dünyasında olup bitenleri göz önüne alarak kendi gerçek varlığını daha iyi anlar (Aytekin, 2006). Bu bağlamda okuyucuya farklı kişiliklerin sunulduğu “Aganta Burina Burinata” romanı, Neuner'in belirlediği “Temel Yaşam Deneyimleri Alanları”ndan biri olan *Zihinsel ve Ruhsal Alanlarla İlgili Deneyimler* başlığını da yukarıdaki örneklerle karşılamaktadır.

40'lı yıllarda Bodrum halkının yaşantısına dair bir kesitin sunulduğu romanda, **toplumsal ilişkilere** dair izlere rastlamak da mümkündür. Örneğin denize doğrudan bağlı olan kişilerden Ateşoğlu'nun balıktan kazandığı parayı, çocuğunun ölü bedeni için kefen bulamayan Emine Kadına vermesi, Anadolu insanının, zor günlerde **birbirine sahip çıkma** ve **dayanışma** içinde olma özelliğini gösteren güzel bir örnektir. Kendisi zar zor geçinirken ve ekmeğini taştan, denizden çıkartırken, varını yoğunu ihtiyacı olanlarla paylaşabilecek kadar yüce gönüllüdür Anadolu insanı. Özellikle, ekmeğin aslanın midesinde olduğu günümüzde insan ilişkileri düşünüldüğünde, özellikle büyük kentlerde giderek yalnızlaşarak yaşayan genç insanlar için bu sahne, bazı erdemleri ve değerleri hatırlatması açısından çok önemlidir. **Paylaşım, dayanışma** ve **yardımlaşma** gibi değerlerin insanoğlunun varoluşsal gereksinimleri için vazgeçilmez değerler olduğu, kırsal yaşamdan neredeyse tamamen bağı kopmuş, kırsal yaşamı tanımayan ve bencilliğin doğasından kaynaklandığı öğretilen günümüz genç okurlarına yeniden hatırlatmaktadır. Tıpkı bu örnekte olduğu gibi romanda başından geçen onca kötü olaydan sonra malını mülkünü kaybeden ve dolap beygiri yerine tarlayı süren Nusret Ağa gibi veya karısını kaybettikten sonra bir ahırda yapayalnız yaşamak zorunda kalan Murat Dayının hikâyeleri gibi, çilekeş ve **fedakâr** Anadolu insanlarının yaşamlarından kesitler sunulmaktadır. Hemen hepsinin hem birbirleriyle hem de doğayla olan yaşantılarındaki ortak özellik olarak **dürüstlük, namuslu olma, iyi niyet, güç, güven, yardımseverlik, cesaret** ve **iyi kalplilik** gibi değerler öne çıkmaktadır. Bu yönüyle “Biz” olma olgusunu yansıtan ve etik değerlere değinen roman, Neuner'in bir metnin içerdiği

değerleri saptamak için önerdiği modelde belirlediği *Büyük Ölçekli Politik Topluluk ve Norm ve Değer Yarguları ile İlgili Deneyim* başlıkları için yeterli örnekler sunmaktadır.

Değerlerin aktarılması konusunda yazarın kullandığı dilin ne denli önemli bir işlevi yerine getirdiğini göstermesi açısından Cevat Şakir Kabaağaçlı oldukça isabetli bir örnektir. Romanın genelinde, insan hayatında olabilecek en kötü olayları, durumları veya ruh hallerini betimlerken bile olumlu dil yapısı göze çarpmaktadır. Mahmut'un çok sevdiği denizci amcasının denizde kafası koparak öldüğü kesit, hiç bir biçimde dramatize edilmeden ve absürtlüğe vardırılmadan veya herhangi bir şiddet unsuru içermeksizin, son derece nesnel bir dille anlatılmaktadır. Burada okurun odaklanması gereken nokta, amcanın ölüm şekli veya kafanın bedenden kopma anının ayrıntıları değil yaşamın bir parçası olan ölüm gerçekliğidir. Romanda geçen birçok ölüm, hastalık ve felaket aynı sakin ve nesnel anlatım biçimiyle aktarılmıştır. İnsanın ve yaşamın bir gerçekliğini oluşturan ölüm, insanlar için olmasa da doğa için tıpkı yağmur yağması gibi doğal ve sıradan bir olaydır. Ölümün, hastalıkların ve kötü olayların yaşamın doğal akışı içerisinde karşımıza çıkabileceği ihtimalini çokça anımsatan roman, adeta bunların, üstesinden gelinmeyecek durumlar olmadığını göstermekte, **güçlü** ve **sabırlı olmayı** aşılamaktadır. Bu örnekler de Neuner'in belirlemiş olduğu "Temel Yaşam Deneyimleri Alanları" ölçeğinde yer alan *Doğum ve Ölüm* başlığını karşılayan örneklerdir.

Sonuçta Halikarnas Balıkcısı'nın Aganta Burina Burinata romanının, Neuner tarafından geliştirilen "Temel Yaşam Deneyimleri Alanları"nı oluşturan başlıklardan *Kişisel Kimlik, Aile İlişkileri, Yaşam Alanı, Zihinsel ve Ruhsal Alanlarla İlgili Deneyimler* *Büyük Ölçekli Politik Topluluk, Norm ve Değer Yarguları ile İlgili Deneyimler* ve son olarak *Doğum ve Ölüm* başlıklarını kapsayıcı değerlere sahip olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Yazınsal yapıtlara değerler aktarımı üzerinden nasıl yaklaşılacağına dair yalnızca birkaç örneğin sunulduğu bu çalışmanın önemli bir ayrıntısı da yapıtın yazarı yani bireyin sorunlarının karşısına toplumcu bir anlayışı koyan; yaşamın, insanıyla, doğasıyla, deniziyle, hayvanlarıyla bütünlüklü ve kolektif bir süreç olduğunu bizlere hatırlatan, bunu yaparken de sanatın toplumun içinden çıkarak yine topluma geri kazandırılması gerektiğini atlamayan ve insanın doğadan üstün olduğu böbürlenmelerine eserlerinde insanoğlunun doğa karşısında ne denli aciz olabileceğini göstererek yanıt veren Halikarnas Balıkcısı'dır. Yalnızca bu romanda değil, Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın neredeyse bütün eserlerinde, hayatından bire bir olmasa da kişiliğinden mutlaka izler, yansımalar bulmak mümkündür. Onun eserlerine yansıyan kişiliği zorunlu esareti neredeyse uçsuz bucaksız bir özgürlüğe dönüştürmeyi başarmanın hikâyesi olarak özetlenebilecek bir iz düşümdür Cevat Şakir Kabaağaçlı olarak başladığı Bodrum macerasını Halikarnas Balıkcısı olarak sürdürmeyi bilmiş bir bilge olarak bizlere yalnızca koyalıyla, mavi turlarıyla Bodrum'u miras bırakmamıştır, eserlerine kişiliğinden süzerek kattığı değerlerle de korunması, sahip çıkılması gereken, hatta tıpkı mavi turlar gibi yeniden canlandırılması gereken kocaman bir değerler mirası bırakmıştır.

Yazınsal bir yapıtta değerler aktarımının ne şekilde gerçekleştiğine dair ve bu değerlerin nasıl saptanacağına dair belirli bir kuram bulunmasa da, geliştirilen bazı modeller ve yaklaşımlar bu konuda yol gösterici niteliktedir. Bu çalışma için esas alınan ve Neuner'in belirlediği "Temel Yaşam Deneyimleri Alanları", bu yaklaşımlardan biridir. "Aganta Bu-

rina Burinata” adlı yapıta uygulanan çalışma, romanın barındırdığı değerlerin çoğunlukla *Kişisel Kimlik ve Norm ve Değer Yarguları ile İlgili Deneyim* başlıkları altında toplandığını göstermiştir. Bunun dışında romanda, Aile ilişkileri ve İkili İlişkiler başlıkları altında da çok sayıda değer aktarıldığı saptanmıştır.

Son olarak, yazınsal yapıtlar yoluyla okurlara hangi değerlerin aktarıldığının belirlenmesi bağlamında Neuner’in “Temel Yaşam Deneyimleri Alanları” yaklaşımının değerleri belirlemede önemli destek sağlayan bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Yazınsal yapıtlar yoluyla iletilerin yanı sıra değerlerin de aktarıldığı göz önünde tutulduğunda, dersleri destekleyici materyal olarak kullanılacak yazınsal metinlerin okuma zevki ve dil duygusu kazandırmanın ötesinde çok daha temel bir işlevi yerine getirdikleri göz ardı edilmemelidir. O halde yazınsal yapıtların seçimi konusunda atılacak her özensiz adım, telafi edilmesi nesiller alacak bir tahribatı beraberinde getirecektir.

KAYNAKLAR

- Adalı, O. ve Şeyda Ozil (Yay.Haz.) (2002). *Nasıl Bir Edebiyat Eğitimi*. Edebiyat Eğitimi Çalıştayı. 2 Mart 2002. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Beyoğlu Şubesi. Özgür Matbaacılık. İstanbul.
- Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*, 1. Cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aytekin, H. (2006). Gençlik Romanlarının Kimlik Sorunsalına Katkısı. *Edebiyat, Edebiyat Öğretimi ve Değişibilim Yazuları Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Uluslar Arası V. Dil, Yazın, Değişibilim Sempozyumu*. Yay. Haz. Cemal Yıldız, Latif Beyreli. Cilt II. Pegem-A Yayıncılık. Ankara.
- Dilidüzgün, S. (2005). Ana Çizgileriyle Çocuk ve Çocuk Edebiyatı. *Okulöncesinde Çocuk Edebiyatı*. Editör: Zeliha Güneş. Anadolu Üniversitesi Yayınları. S.37-54. Eskişehir.
- Giesecke, H. (2004). Was kann die Schule zur Werteerziehung beitragen? In: *Was Schule macht*. Hrsg. Von S.Gruehn, G.Kluchert, T.Koinzer; Beltz Verlag, Weinheim und Basel.
- Halikarnas Balıkcısı (2012). *Aganta Burina Burinata*. Bilgi Yayınevi, 30. Basım. İstanbul.
- Höhler, G. (1994): Neue Werte für eine Welt im Wandel. Seibert, N./Serve, H. J. (Hg.): *Bildung und Erziehung an der Schwelle zum dritten Jahrtausend. Multidisziplinäre Aspekte, Analysen, Positionen, Perspektiven*, PimS-Verlag, München.
- Jašová, M. (2009). *Arbeit mit literarischen Texten im DaF Unterricht am Beispiel eines Textes von Christine Nöstlinger*. Brünn: Diplomarbeit.
- Neuner, G. (1994). Fremde Welt und eigene Erfahrung zum Wandel der Konzepte von Landeskunde für den fremdsprachlichen Deutschunterricht. *Kasseler Werkstattberichte zur Didaktik “Deutsch als Fremdsprache”*. Heft 3. Kassel.
- Penning, D. (1995). *Landeskunde als Thema des Deutschunterrichts- fachübergreifend und/oder fachspezifisch?*. Info DaF-Nr.5. München:
- Sander W. (2000). „...erkennen, als jemand, der einmalig ist in einer Welt“ – Werteerziehung als Aufgabe der Schule. In: *Werte in der politischen Bildung*. Breit, G. / Schiele, S. (Hrsg). Schwalbach.
- Sever S. (2001). Bir Öğretim Dili Olarak Türkçenin Sorunları ve Öğretme-Öğrenme Sürecindeki Etkili Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 34. S.11-22. Ankara.

- 100 Temel Eser Genelgesi (2004). 19.8.2004 tarih, 2004 – 60 sayılı genelge ; Araştırma Plânlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı) <http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular/100TemelEser/100TemelEserGenelge.htm> (10.10.2013)
- 100 Temel Eser Raporu (2009). Çocuk Vakfı, Çocuk Akademisi, Çocuk ve İlkgençlik Edebiyatı Araştırmaları Merkezi (haz.kur.). <http://www.cocukvakfi.org.tr/Rapor/100temeleser.pdf> (10.10.2014)
- <http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/daha-tavsiye-ettikleri-kitaplardan-haberleri-yok-haberi-42819> (05.10.2013).